

با مکانیزم ماشه چه کنیم؟

راهکار های حقوقی و دیپلماتیک ایران در برابر بازگشت تحریم های شورای امنیت

جواد نوری زاده

دکتری علوم سیاسی

مکانیزم ماشه یا فرایند موسوم به اسنپک (Snapback Mechanism) که حاوی بازگشت خودکار تحریم های یک دهه گذشته علیه ایران است، یکی از بحثبرانگیزترین بندهای توافق هسته ای برجام به‌شمار می‌رود؛ سازوکاری که قرار بود ضمانتی برای پایبندی همه طرف‌های این معاهده باشد، امروز بیش از هر چیز به ابزار فشار سیاسی علیه ایران بدل شده و درصدد فعال سازی مجدد شش قطعنامه شورای امنیت علیه ایران است. از زمان خروج آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸، این تهدید بارها بر سر ایران سایه انداخته و این پرسش را بر جسته کرده است: «با مکانیزم ماشه چه باید کرد؟»

مبنای حقوقی اسنپک در قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل نهفته است. بر اساس این سازوکار، هر عضودائم شورای امنیت می‌تواند در صورت ادعای نقض تعهدات از نسوی ایران، تحریم‌های پیشین را بازگرداند. اما بسیاری از حقوقدانان بین المللی این سازوکار را مغایر با روندهای متعارف شورای امنیت می‌دانند. همان طور که استفاده مکرر آمریکا از حق وتو در موضوع فلسطین اعتبار تصمیمات شورای امنیت را زیر سؤال برده، اسنپک نیز بیش از آنکه حقوقی باشد، سیاسی است. ایران می‌تواند با استناد به اصل بنیادین «پایبندی به معاهدات» (Pacta sunt servanda) در حقوق بین الملل، مشروعیت اسنپک را به چالش بکشد. این اصل ایجاب می‌کند همه طرف‌ها تعهدات خود را رعایت کنند، نه آنکه یک طرف با استفاده ابزاری از یک بند، توافق را بی اثر کند. کوپا در دهه‌های گذشته بارها تحریم‌های یک جانبه آمریکا را خلاف حقوق بین الملل دانسته بود؛ اگر چه نتیجه عملی چندانی نگرفت، اما از منظر حقوقی توانست گفتمان جهانی علیه مشروعیت آن تحریم‌ها را تقویت کند. باین حال، تجربه نشان می‌دهد که حقوق بین الملل به‌تنهایی نمی‌تواند مانع اراده سیاسی قدرت‌های بزرگ شود. حمله آمریکا و متحدان اش به عراق در سال ۲۰۰۳ که بدون مجوز شورای امنیت انجام گرفت، نمونه بارزی اعتنایی قدرت نظامی به حقوق بین الملل است. بنابراین، ایران نیز باید فراتر از ابزارهای حقوقی بپنبدیشد و راهبردی چندلایه شامل پیگیری حقوقی، تعامل دیپلماتیک و تقویت همکاری های منطقه ای اتخاذ کند. توافق اخیر ایران با آژانس بین المللی انرژی اتمی یک گام مهم در همین راستاست. این توافق می‌تواند بسیاری از بهانه‌های حقوقی و سیاسی برای فعال سازی اسنپک را خنثی کند. تجربه آفریقای جنوبی در دهه ۱۹۹۰ نشان داد که همکاری با آژانس، به بازگشت این کشور به جامعه جهانی کمک کرد و اعتماد بین المللی را بازگرداند.^(۱)

ایران نیز با این مسیر در واقع سیری حقوقی و فنی برای خود ایجاد کرده است. اهمیت توافق اخیر تنها در حوزه هسته‌ای خلاصه نمی‌شود. ژاپن نمونه بارز دیگری است که پس از جنگ جهانی دوم، با پذیرش سخت‌ترین نظارت‌های آژانس توانست یکی از بزرگ‌ترین برنامه‌های هسته‌ای صلح آمیز جهان را توسعه دهد، بدون آنکه بهانه‌ای برای تحریم یا تهدید علیه آن باقی بماند.^(۲) ایران نیز با ادامه همکاری های شفاف می‌تواند چهره‌ای مسئولیت‌پذیر و عقلانی از خود به جامعه بین المللی ارائه کند. چنین تصویری به‌طور مستقیم مشروعیت سیاسی طرف‌هایی را که خواهان بازگرداندن تحریم‌ها هستند، تضعیف خواهد کرد. این مهم قبل از هر چیز مستلزم همکاری سازنده نهادهای عالی حاکمیتی در ایران من جمله مجلس شورای اسلامی و شورای عالی امنیت ملی است که گفتمان «وفاق» آقای رئیس جمهور، قیلا زمینه چنین همکاری را فراهم کرده است. اما دیپلماسی ایران البته نباید تنها به آژانس محدود بماند. روابط منطقه‌ای نقش حیاتی در خنثی سازی فشارهای فرامنطقه‌ای دارد. توافق امنیتی اخیر ایران و عربستان با میانجی گری چین، نمونه‌ای روشن از این ظرفیت است؛ توافقی که فضای جدیدی در خاور میانه ایجاد کرد و حتی بر نگاه قدرت‌های غربی به ایران تأثیر گذاشت.

در این میان، نمی‌توان از نقش رژیم صهیونیستی چشم پوشید. تل آویو از آغاز مخالف هرگونه توافق هسته‌ای با ایران بود و بارها

تلاش کرده است با لابی قدرتمند خود در آمریکا و اروپا، فعالیت‌های صلح آمیز هسته‌ای ما را دستمایه تولید پروپاگاندای بین المللی علیه ایران قرار دهد. از سخنرانی نتانیاهو در کنگره آمریکا علیه برجام در سال ۲۰۱۵ گرفته تا همکاری با ایالات متحده آمریکا در حمله به زیرساخت‌های هسته‌ای در جنگ ۱۲ روزه شهادی تاریخی بر این رویکرد است. حملات اخیر رژیم صهیونیستی به کشورهای عربی، از جمله تجاوزات نظامی به خاک قطر، یمن، لبنان، فلسطین، سوریه و... در روزهای گذشته، نشان داد که همکاری های امنیتی ایران با دیگر کشورهای منطقه که همگی عضو سازمان همکاری اسلامی (OIC) نیز هستند، نه یک انتخاب بلکه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای مهار تهدیدات مشترک است. همکاری منطقه‌ای علاوه بر مهار تهدیدهای امنیتی، می‌تواند به الگویی اقتصادی نیز بدل شود. تجربه اتحادیه آسه‌آن در جنوب شرق آسیا (Association of Southeast Asian Nations) نشان داد که همکاری های اقتصادی و امنیتی منطقه‌ای، قدرت‌های خارجی و تهدیدات آن‌ها را به حاشیه می‌راند. ایجاد سازوکارهای مشابه در خاور میانه، به‌ویژه در حوزه نفت و گاز و امنیت جمعی و حتی فرهنگ، می‌تواند هزینه فشارهای غرب را کاهش دهد. از منظر دیپلماسی عمومی، ایران باید چهره‌ای متفاوت از آنچه رسانه‌های غربی ترسیم می‌کنند ارائه دهد. همان طور که اتحادیه اروپا با انکابه «قدرت نرم» (Soft Power) توانست نفوذ خود را فراتر از توان نظامی گسترش دهد، ایران نیز می‌تواند با بهره گیری از رسانه‌ها، دانشگاه‌ها و نهادهای فرهنگی، تصویر کشوری مسئولیت‌پذیر و متعهد به همکاری های بین المللی را در افکار عمومی جهانی تثبیت کند. به نظر می‌رسد رفع محدودیت‌های غیرمفید بر شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی نخستین گام این اقدام راهبردی می‌تواند باشد. امری که با شعارهای دولت دکتر پزشکیان نیز هم‌خوان است. تجربه کشورهایی چون ترکیه نیز نشان می‌دهد که هوشمندی دیپلماتیک در موقعیت‌های حساس کارآمد است. در بحران سوریه، آنکارا توانست با گفت‌وگوی هم‌زمان با روسیه، آمریکا و ناتو، فشارهای گسترده را تا حد زیادی مدیریت کند. ایران نیز باید با دیپلماسی چندوجهی، هزینه‌های سیاسی و امنیتی فعال سازی اسنپک را برای طرف‌های مقابل بالا ببرد.

بنابراین، پاسخ به پرسش «با مکانیزم ماشه چه کنیم؟» یک‌بعدی نیست. ایران باید از یک سو با استناد به اصول حقوق بین الملل مشروعیت این سازوکار را زیر سؤال ببرد، از سوی دیگر با همکاری فنی با آژانس و تقویت روابط منطقه‌ای، بهانه‌ها را کاهش دهد و با بهره گیری از ابزارهای دیپلماسی عمومی، تصویر خود را در جهان ترسیم کند. تنها با چنین رویکردی می‌توان تهدید اسنپک را به فرصتی برای تقویت جایگاه ایران در نظم بین الملل بدل کرد.

پی‌نوشت‌ها:

۱. در سال ۱۹۹۱، جمهوری آفریقای جنوبی با آژانس بین المللی انرژی اتمی توافقی به نام Agreement for the Application of Safeguards in Connection With the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons امضا کرد. همچنین، «پروتکل الحاقی» (Additional Protocol) این توافق نیز در سال ۲۰۰۲ به اجرا درآمد. آفریقای جنوبی در برنامه همکاری فنی (Technical Cooperation Programme) آژانس شرکت می‌کند، و در زمینه‌های نظارت، ایمنی هسته‌ای، آموزش متخصصان و انتقال فن آوری صلح آمیز هسته‌ای فعالیت دارد.

۲. ژاپن و آژانس در زمینه نظارت بر ایمنی و رهاسازی آب تصفیه‌شده از نیروگاه فوکوشیما دایچی همکاری دارند. اخیرا یک Memorandum of Cooperation بین ژاپن و آژانس امضا شده است که بر نظارت مداوم و ارزیابی ایمنی برای تخلیه آب تصفیه‌شده تاکید دارد. همچنین، آژانس بین المللی انرژی اتمی و سازمان انرژی هسته‌ای ژاپن (Japan Atomic Energy Agency, JAEA) اخیراً Practical Arrangements و موافقت‌نامه‌های همکاری در زمینه استفاده صلح آمیز انرژی هسته‌ای را به‌صورت فنی امضا کرده‌اند، از جمله در حوزه‌های ایمنی، استفاده از فن آوری های هسته‌ای برای بهداشت، محیط زیست و غذا.

علیرضا عنایتی، سفیر ایران در عربستان قرار گرفت. پیش از این، روز دوشنبه نیز در حاشیه اجلاس اضطراری دوحه، دیداری میان محمد بن سلمان و مسعود پزشکیان، رئیس جمهور کشورمان انجام شده بود. این سفر به دعوت خالد بن سلمان، وزیر دفاع و فرزند پادشاه عربستان صورت گرفت که در فروردین ۱۴۰۴ به ایران آمده بود. لاریجانی طی حضورش در ریاض با مقامات عالی‌رتبه عربستان از جمله وزیر دفاع ملاقات خواهد کرد. بر اساس خبر رسمی، گسترش همکاری های اقتصادی نیز در دستور کار این ملاقات‌ها قرار دارد. علی باقری کنی، معاون امور بین الملل دبیر خانه شورای عالی امنیت ملی و محمد علی‌یک، دستیار وزیر و مدیرکل خلیج فارس وزارت امور خارجه نیز لاریجانی را در این سفر همراهی می‌کنند.

تیتریک

HEADLINE ONE

۲

تذکر درباره هزینه یک میلیارد تومان در ماه یک مدیر به شهرداری

اعتراض به ریخت‌وپاش‌ها در شهرداری

پریسا هاشمی

گزارشگر شهری هم‌میهن

روز گذشته پای موضوع ریخت و پاش های عجیب توسط شهرداری به شورای شهر تهران باز شد. حبیب کاشانی، خزانه‌دار شورا طبق روال مرسوم گزارش حساب درآمدها و هزینه شهرداری تهران در تیرماه سال ۱۴۰۴ را تشریح کرده و از تحقق دوسوم درآمدها در ۴ ماهه ابتدایی سال خبر داد و نهایتاً نتیجه این گزارش در چند جمله خلاصه شد: «مستند گزارش ارسالی، شهرداری تهران در چهار ماهه منتهی به تیرماه سال ۱۴۰۴ حدود ۵۹ هزار و ۲۷۸ میلیارد تومان به صورت نقدی و غیرنقدی وصولی داشته که با توجه به بودجه مصوبه ۴ ماهه به مبلغ ۷۸ هزار و ۷۱۴ میلیارد تومان، حدود ۱۹ هزار و ۴۳۶ میلیارد تومان کمتر از برنامه مصوب وصول کرده است.»

▼مدیری با هزینه ماهانه یک میلیارد تومان

ناصر امانی، رئیس کمیته منابع انسانی شورای شهر تهران پس از استماع این گزارش مفصل تاکید کرد: «یکی از مجموعه‌های شهرداری برای استراحت یکی از مدیران خود که اتفاقاً مدیر آن هم از شهرستان به صورت پروازی به تهران آمده و هنوز هم ساکن تهران نیست، یک میلیارد تومان هزینه کرده است. در حالی که دو طبقه بالا محل کارشان برای خوابگاه شدن آماده می‌شود.» مهدی چمران، رئیس شورای شهر تهران در خواست کرد که پیش از بررسی دقیق این موضوع را شفاف نکند. امانی در این باره گفت: «مصادیق را اعلام نمی‌کنم اما برحسب وظیفه نظارتی اعلام می‌کنم؛ در جریان باشید که چنین اتفاقی در شهرداری اتفاق می‌افتد. واقعاً باید این نوع هزینه‌ها در شهرداری تهران کنترل شود، کمک زیادی به شهرداری می‌شود. هفته پیش به یکی از مناطق رفتم و به شهردار منطقه گفتم، یکی از مدیران در حال تغییر دادن دکوراسیون خود است و همان لحظه را تماس تأیید این موضوع را اعلام کرد.»

حالا ریخت‌وپاش‌ها نهایتاً در دولت بلکه در شهرداری و مدیریت شهری پایتخت نیز به یکی از موضوعات حائز اهمیت تبدیل شده است. شهرداری که مسئولیت‌های بسیاری را بر عهده گرفته نیازهای مالی بسیاری دارد و آنطور که حبیب کاشانی در گزارش خزانه‌داری تیرماه از کاهش درآمد شهرداری خبر می‌دهد، علاوه بر آن تمام مدیران شهری تاکید کرده‌اند که «در جنگ ۱۲ روزه ایران و اسرائیل و روزهای پسا جنگ درآمد شهرداری به طرز عجیبی کاهش یافت و ساخت و سازها متوقف شد تا شرایط کشور به ثباتی نسبی برسد.» این گفته مدیران شهری یک

از اسرائیل به قطر

گزارش دو

درباره مارکوروپیو که پس از حمله تتانیاهو به دوحه به طرفین منازعه سفر کرد

گروه خبر: وزیر خارجه آمریکا پس از سفر به اسرائیل، به قطر رفت؛ دو طرف یک درگیری سیاسی که پس از حمله روز ۱۸ شهریور اسرائیل به محل حضور رهبران حماس در دوحه آغاز شد. در حالی که قطر نقشی محوری در جریان مذاکرات آتش‌بس و پایان جنگ در غزه داشته و ارتباط گسترده‌ای با آمریکا دارد.

مارکوروپیو، وزیر خارجه آمریکا در دوحه، با تمیم بن حمد آل ثانی، امیر قطر دیدار و با او در خصوص توافق‌نامه امنیتی دوجانبه میان واشنگتن و دوحه رایزنی کرد. او پس از این ملاقات، در توییتش نوشت: «ما شراکت امنیتی یادوام آمریکا-قطر و تعهد مشترک‌مان نسبت به منطقه‌ای امن‌تر و پایتبات‌تر را دوباره مورد تأکید قرار دادیم. من از او [امیر قطر] برای اقدامات مداوم میانجیگری قطر در جهت رسیدن به یک توافق صلح میان اسرائیل و حماس و بازگرداندن آسرابه‌خانه‌تشرک کردم.» روپیو همچنین در جریان سفرش به اسرائیل، ضمن ملاقات با بنیامین نتانیاهو، در یک نشست مطبوعاتی مشترک با او نیز شرکت کرد. نشست که در آن اظهارات تندی علیه ایران و همچنین گروه حماس مطرح شد. روپیو همچنین دیروز با انتشار یک پست ویدئویی در توییتر از سفر دوزره خود به اسرائیل و حضور کنار دیوار ندبه در بیت المقدس، یکی از تونل های نزدیک مسجدالاقصی و دیدار با خانواده گروگان های اسرائیلی که هنوز زنده هستند، نوشت: «رابطه آمریکا و اسرائیل بسیار قوی است. من به اینجا آمدم چون رئیس جمهور می‌خواهد همه گروگان‌ها، هر ۴۸ نفر، زنده و مرده، آزاد شوند و او می‌خواهد این درگیری پایان یابد. این اولویت ماست.»

▼دوحه: روابط ما با آمریکا استراتژیک است

ماجد الانصاری، سخنگوی وزارت خارجه قطر درباره این دیدار گفت: «شیخ تمیم بن حمد آل ثانی امیر قطر با مارکوروپیو وزیر خارجه آمریکا شراکت راهبردی میان دو کشور را مورد رایزنی قرار داد. امیر قطر با روپیو درباره حمله اسرائیل به دوحه و جنگ غزه بحث و تبادل نظر کردند. روابط ما با ایالات متحده آمریکا به‌ویژه در زمینه دفاعی، استراتژیک است.» او تأکید کرد: «ما بر دفاع از حاکمیت‌مان و

روی دیگری هم دارد و از استوار بودن درآمد شهرداری تهران بر درآمدهای پایه‌های غیرپایدار خبر می‌دهد.

▼تقاضای ۴ میلیاردی برای تغییر سیستم

اما امانی تنها فردی نبود که به ریخت و پاش‌ها در شهرداری اشاره کرد. مهدی چمران اعلام کرد که شاید اسمال جدول سازی حذف شود تا شهرداری با کمبود بودجه روبه‌رو نشود.

حبیب کاشانی، عضو شورای شهر تهران نیز درباره هزینه‌هایی که برای نوسازی دفاتر در شهرداری شده، تأکید کرد: «کافی است فقط دفتر شهرداری مناطق را چک کنید تا مشخص شود که چند مدیر، دفتر خود را تغییر دکور داده است. البته مهم است که تشریفات را چه تعریف می‌کنید و در تعریف شما صفر تا صد تغییر مبلمان و اتاق تغییر پیدا کردن از مصادیق تشریفات هست یا خیر. واقعاً چه ضرورتی دارد در شرایطی که می‌گویید جنگ است، پول نداریم، آب نداریم، نان نداریم، چه ضرورتی دارد صفر تا صد یک اتاق تغییر کند؟ در تمام مناطق حراست وجود دارد که می‌توانید از آنها گزارش بگیرید.» او افزود: «به من زنگ زده و گفتند، معاون که عوض شده چهار میلیارد تومان تقاضا کرده تا سیستم اتاقش را عوض کند. ما دنبال این بازی‌ها نیستیم که اسم بیایورم که چه کسی بوده است. من دارم زنگ خطر را به صدا درمی‌آورم. مثل اینکه متأسفانه در مقابل همدیگر جبهه داریم. قرار بود که شهرداری ۲۳ درصد درآمد ثابت و پایدار داشته باشد اگر ارزش افزوده بیشتر شده این به منزله عملکرد شهرداری نیست. ما نمی‌خواهیم مچ بگیریم مایکی هستیم. اگر پول نباشد ما هم به دردسر می‌افتیم، چون به ما هم مراجعه می‌کنند.»

خزانه‌دار خطاب به معاون مالی شهرداری تأکید کرد: «با این حجم آدم اگر خروجی درآمد شما از ۲۳ درصد به ۳۰ درصد رسیده باید برایتان دست بزنیم؟ باید برای شما دست بزنیم؟ والله ما یکی هستیم و اگر ما ببازیم شما باختید و باخت شما، باخت ماست، هر چقدر شما از ما خوش تان نیاید، مردم همه ما را باهم می‌شناسند و پیمانکاران مقابل شهرداری و شورا تجمع می‌کنند. ما تنها گفتیم که نگاه‌تان عوض شود و اینکه می‌گویید نسبت به پارسل خیلی خوب هستیم، می‌گویم اصلاً اینطور نیست. اگر نگاه شما این است که کسی اظهارنظر می‌کند دشمن شماس‌ت یا قصد تخریب شما را دارد، نگاه‌تان را اصلاح کنید.»

▼تعوین جدول‌های سالم

احمد صادقی، عضو شورای شهر تهران، اما به ریخت و پاش‌های عجیب در شهر خبر داده و تأکید کرد: «چند روز پیش از جایی رد می‌شدم که بین اهالی محله و پیمانکار شهرداری جدالی اتفاق افتاده

اتخاذ اقداماتی برای عدم تکرار هر حمله‌ای اصرار داریم. مواضع کشورهای عربی و اسلامی در همبستگی با قطر را ارج می‌نهمیم.» الانصاری درباره گزارش آکسیوس در این باره که واشنگتن ۵۰ دقیقه قبل از حمله اسرائیل به قطر از آن آگاه بود نیز گفت: «ما با گزارش‌های رسانه‌ای کاری نداریم و به‌طور مستقیم با آمریکا در ارتباط هستیم.» سخنگوی دستگاه دیپلماسی قطر در پاسخ به سوالی درباره مذاکرات آتش‌بس غزه، با تأکید بر این که مذاکرات در حال حاضر واقع‌بینانه به نظر نمی‌رسند، ادامه داد: «نتانیاهو خواهان ترور تمام کسانی است که با او مذاکره می‌کنند و به کشور میانجی حمله می‌کند.» او همچنین گفت: «رئیس جمهور آمریکا به امیر قطر گفت که اسرائیل بار دیگر به قطر تجاوز نمی‌کند.»

▼روپیو: حماس فرصت کمی دارد

روپیو پیش از آن که اسرائیل را به مقصد قطر ترک کند، در فرودگاه بن‌گوریون به سوالات خبرنگاران پاسخ‌هایی کوتاه داد. او در مورد مذاکرات پایان جنگ غزه که پیش از این با میانجی‌گری قطر و در دوحه برگزار می‌شد، گفت: «بدیهی است که آن‌ها باید خود تصمیم بگیرند که پس از اتفاقات هفته گذشته می‌خواهند این نقش را ایفا کنند یا نه، اما ما می‌خواهیم بدانند اگر کشوری در جهان بتواند از طریق مذاکرات به پایان دادن این بحران کمک کند، آن کشور قطر است.» وزیر خارجه آمریکا همچنین خبر داد که واشنگتن «در آستانه تکمیل توافقی مستحکم برای همکاری دفاعی با قطر» است. روپیو همچنین تأکید کرد که حماس «احتمالاً تنها چند روز یا چند هفته» برای پذیرش توافق آتش‌بس زمان دارد. او یادآور شد که این زمان کوتاه «دیگر ماه‌ها طول نخواهد کشید.» این اظهارات روپیو از آن جهت اهمیت زیادی دارد که اسرائیل از روز دوشنبه عملیات زمینی برای تصرف کامل غزه را آغاز کرد و از چند روز قبل، برج‌های موجود در این شهر یکی پس از دیگری هدف حملات هوایی و تخریب کامل قرار می‌گیرند. این حمله چند ساعت پس از ملاقات نتانیاهو و روپیو آغاز شد و اخبار حاکی از آن است که ترامپ نیز حمایت خود را از این عملیات اعلام و در خواست کرده که نتانیاهو «آن را به سرعت اجرا